

Nemški mobiliziranci so postali partizanski prostovoljci

Med dožitvi naše generacije v času 2. svetovne vojne in osvobodilnega boja na škofjeloškem območju so prav gotovo zanimivi dogodki okrog mobilizacije naših fantov v nemško vojsko. Zdi se mi prav, da svoje vedenje o tem zapišem in da se spomnim vojnih časov iz leta 1943, ko se je mobilizacija začela, da bo sedanja mlada generacija izvedela iz prve roke, kako je potekalo.

Tega pisanja sem se lotil na podlagi svojega spomina in nekaj zabeležk, ki mi jih je uspelo po končani vojni zapisati, del podatkov pa sem neposredno pred pisanjem dobil od mobilizirancev samih.

Naprej se moramo opravičiti vsem tistim udeležencem dogodkov, katerih imena tu ne bodo zabeležena zaradi pomanjkljivih podatkov.

Pričujoči zapis je nepopoln tudi zato, ker zanj nisem uporabil ne okupatorskega, ne partizanskega arhiva. Če pa bo moje pisanje mogoče vzpodbudilo mladega zgodovinarja ali družboslovca, da bi se tematike lotil po načelih stroke, potem bo doseglo svoj namen.

Za uvod

Gorenjsko politično vodstvo (Pokrajinski komite KPS) me je prvega decembra 1942 poslalo na politično in organizacijsko delo med mladino na Škofjeloškem. S tem mi je izkazalo veliko zaupanje, ter hkrati potrdilo moj delež v akcijah in bojih v Cankarjevem bataljonu in potem v Škofjeloški četi od decembra 1941 do decembra 1942.

Iz Škofjeloške čete sem odšel še isti dan, ko sem zvedel za svojo novo dolžnost. Četa je že nekaj časa taborila nad Breznico za Lubnikom. Vreme je bilo v času primerno decembrsko. Poveljniku čete sem s težkim srcem oddal puško zbrojevko (češki izdelek), ki mi je bila dotlej zvesta spremljevalka. Moja oborožitev je ostala le ročna granata, defenzivna kragujevčanka.

Preden pa preidem na opisovanje svojega delovanja in dogodkov okrog nemške in partizanske mobilizacije, bom v najkrajši možni obliki popisal dogodek, ki sem ga doživel še isto noč po odhodu na teren.

Moj odhod iz čete na teren, kot se je temu takrat reklo, je izkoristil tov. Štefan, odgovoren za delo partije v četi. Izjavil je, da bo tudi on šel na politično delo v svoj domači kraj. V našo četo je Štefan prišel meseca maja 1942. Enemu izmed borcev je kasneje povedal, da je pred prihodom v partizane delal v Ljubljani pri firmi Schneider - Verovšek kot skladiščni delavec. Po njegovi funkciji v četi, ki jo je dobil že maja, kmalu po prihodu v četo, sem predpostavljaj, da je postal član partije že pred vojno. Štefan je odšel z menoj na lastno pest, po svoji lastni odločitvi.

Med potjo v dolino mi je zaupal svoj namen. Za delo v OF bi rad pridobil svojega brata, ki je živel v Štefanovi rojstni vasi v Prašah pri Mavčičah. Prosil me je, naj ga spremljam na tej poti, a tudi zame je bilo zanimivo doživeti formiranje odbora OF. V Prašah dotlej še nisem bil. Vedel sem le za smer, Štefan kot domačin pa ni imel posebnih težav z iskanjem poti. Srečno sva jo primahala do Praš in do hiše njegovega brata.

Bilo je že v času policijske ure. V velikem pričakovanju je Štefan potrkal na hišna vrata. Luč, ki je dotlej v hiši gorela, je tedaj ugasnila. Nastala je grobna tišina, nihče iz hiše se ni oglasil.

Prvotna začudenost se je v Štefanu spremenila v jezo. Čeprav se je predstavil s svojim pravim imenom, ni bilo iz hiše nobenega glasu. Situacija je bila že mučna. Tudi zaradi moje prisotnosti je bilo Štefanu nerodno. Močno je udrihal po vratih, da se je slišalo daleč okoli.

V brezizgledni situaciji nama je pomagala ženska radovednost. Bratova žena je najbrž hotela videti Štefana "bandita" in je čisto malo odprla vrata, da bi potešila svojo radovednost. Štefan pa se je znašel in v hipu porinil v odprtino svojo nogo in potem na silo odprl vrata. Tako sva prišla v hišo.

Ženska je sedaj morala prižgati luč. Trdila je, da moža ni doma. Na stolu pa je Štefan otipal bratove hlače, ki so bile še tople. Vendar sva ostala v kuhinji, naprej v spalnico Štefan ni šel. Svakinji je naredil pošteno pridigo in napovedal njihov prihod za naslednji dan zvečer. Vzdušje je bilo napeto, nervozno, nobene prijaznosti ali gostoljubnosti ni bilo z njene strani. Štefan se je tresel od jeze in nemoči. V takem razpoloženju sva zapustila bratov dom.

Ko sva bila na glavni cesti, sem vprašal Štefana, kaj namerava. Pokazal je na gospodarsko poslopje čez cesto in dejal, da bova tam prenočila in prebela dan, naslednji večer pa bova spet obiskala brata. "Boš videl, da bo jutri drugače," je še dejal. Predlagal sem mu, naj bi se vrnila na škofjeloški teren, a se ni strinjal.

Ponoči in podnevi naju je pošteno zeblo, saj nad hlevom ni bilo toliko sena, da bi se pošteno pokrila. Čez dan sva morala paziti, da naju ne bi kdo od domačih videl. Imela pa sva dovolj priložnosti za pogovor. Med drugim sva komentirala obnašanje njegovega brata in svakinje. Menil sem, da se zaradi nemškega terorja ljudje bojijo, da so vstrahovani, in če mu vrat ni odprl lastni brat, ne more pričakovati, da bo imel pri drugih več uspeha. Imela sva srečo, da naju gospodar in njegovi niso opazili.

Zvečer sva se odpravila iz neprijaznega bivališča in tokrat je Štefan zavil proti vasi kar po glavni cesti. Na moje vprašanje, kam in zakaj, je zamrmral, da nima cigaret. Šla sva naprej po glavni cesti in končno našla lokalček, kjer je lahko potešil svojo potrebo po cigaretah. Ko je bil pomirjen, sva krenila nazaj proti bratovi hiši.

Štefan je bil spet hudo razočaran. Tokrat se vrata niso prav nič odprla in v hiši je bila

tema in tišina. Štefan še ni hotel priznati neuspeha in je razmišljal, pri kateri hiši bi še potrkala. Tokrat sem mu dopovedal, da pač v tej vasi še niso dozoreli pogoji za ustanovitev odbora OF, ali pa midva nisva potrkala pri pravih vratih. Tak odnos med bratoma je bil zame nepojmljiv. Kako je le mogoče, da brat bratu ne odpre vrat?

Povratek na škofjeloški teren

Na poti nazaj na škofjeloški teren sem se odločil, a bom v Pevnem potrkal pri Mihelu, kmetiji, kjer je bil gospodar Franc Jenko. Njega sem se najprej spomnil, saj sem bil pred vojno dostikrat pri tej hiši. Za gostilno brata Jožeta sem pri Mihelu kupoval jajca in piščance. Kar precej utrujena in lačna sva prišla do Pevna. Bilo je že pozno ponoči, ko sem potrkal na Mihelova vrata.

Gospodar se je presenetljivo hitro oglasil, in odklenil hišna vrata. Takoj me je prepoznal in oba sva bila vesela snidenja. Bil je prijazen in naklonjen. Prosim sem ga, ali lahko pri njem prespiva. Takoj je privolil, vendar je postavil pogoj, da na senu nebi kadila. Zame to ni bilo težko, saj nisem kadil. Štefan, strasten kadilec pa se je moral tokrat disciplinirati. Naslednje jutro nama je gospodarjeva žena, prijazna gospodinja Marija (Minka), "Brojanova" iz Dorfarjev, prinesla zajtrk, ki sva ga bila še kako vesela, saj je bil to že tretji dan, ko nisva nič zaužila.

Tega dne sem v pogovoru s Štefanom ugotovil, da se mu prav nič ne muči nazaj v četo. Prileglo se mu je počivanje v senu. Kako ne, saj je imel že štiri križe. Zdel se mi je utrujen in izčrpan. Zanj so bili napori očitno prehudi. Ni mi bilo težko ugotoviti, da bi imel Štefan rad malo počitka, malo predaha.

Mene pa je že pekla vest, da za svojo novo delovno nalogo nisem še nič napravil. Sem, k Mihelu, sem poklical na zvezo Tineta Kalana, kovača iz Stare Loke, ki sem ga poznal kot obrtnika, člana Sokola, vnetega gasilca in končno kot člana Mestnega odbora OF. V pogovoru sem mu med drugim omenil tudi Štefana, da je starejši, utrujen partizan, ki ima očitno malo počivati, da pa me njegova prisotnost ovira pri mojem delu. Tine mi je svetoval, naj se preselim k sosedu Francu Kalanu, po domače Omanu, in mu bo najavil moj prihod. Omana sem tudi sam poznal, saj je pred vojno ob nedeljah po maši večkrat prišel v našo gostilno. Že naslednji dan sem se poslovil od prijaznega Mihela in utrujenega Štefana, češ, da grem po svojem delu naprej na teren.

Začetek delovanja in nemška mobilizacija

Na kmetiji Franca Kalana - Omana sem na senu nad hlevom odprl svojo prvo "pisarno". Začel sem s politično - organizacijskim delom med škofjeloško mladino. Domači sin Andrej mi je dal nepopisan šolski zvezek in svinčnik. V ta zvezek sem zapisal prve zamisli o organizacijski obliki mladinskih odborov in njihovi vertikalni povezavi v občinske odbore in le-teh v rajonski odbor Škofja Loka. Kasneje v marcu in naprej smo pa že dobivali navodila za delo od tajništva mladinske organizacije za Slovenijo in ni bilo težav z dopolnjevanjem vsebine za delo odborov, pa tudi vsakodnevno delo je prinašalo nove in nove izkušnje. Ko so mi bile organizacijske oblike in vsebina dela kolikor toliko jasne, se je bilo razmeroma lahko lotiti konkretnega dela.

Prvega sem poklican na zvezo svojega sodelavca v mladinski organizaciji iz leta 1941

Lojzeta Berčiča, ki je sicer delal v tekstilni tovarni Brumen – Thaler v Škofji Loki (Vincarje). V tej tovarni sem od poletja 1941 do odhoda v partizane delal tudi sam. Lojze je prišel na zvezo točno. Sestanek sva imela pod Omanovim kozolcem v Pevnem. Obravnavala sva organizacijsko in vsebinsko plat delovanja mladine.

O nameravani nemški mobilizaciji naših fantov smo sicer že slišali, nismo pa še imeli ustreznih navodil.

Naslednji dnevi, tedni in meseci pa so političnim delavcem na terenu nudili pravo in temeljito podlago za naše delovanje. Od 11. januarja 1943 naprej so začeli Nemci izvajati mobilizacijo naših fantov v nemško vojsko. Mi bi morali ta odhod preprečevati.

Moje prvo srečanje z nemško mobilizacijo je bilo 10. januarja 1943 prav pri Omanu v Pevnem, v moji "pisarni" na senu. Domači sin Andrej mi je prinesel svoj poziv nemških oblasti za odhod v nemško vojsko (bil je letnik 1923) in prišel se je posvetovat, kaj naj stori: ali naj grem v partizane ali v nemško vojsko? Vedel sem že za nemški napad na Škofjeloško četo, ki je bil 7. januarja pri Sv. Ožboltu. Taborišče čete so Nemci obkolili in napadli. Borci so se z Nemci spopadli, vendar so se morali zaradi nemške premoči in ljudeh in orožju ter zaradi presenečenja, umakniti. Padla sta dva borca, ostali so se umaknili in se pri tem razdelili na nekaj skupin, ki so krenile vsaka v svojo smer. Trajalo je kar nekaj dni, da so se znova zbrali.

Andreju na njegovo vprašanje, ali naj gre v partizane, nisem mogel odgovoriti pritrdilno. Tudi napada na Škofjeloško četo mu nisem omenjal, pač pa sem mu svetoval, naj se sam odloči, kam bo šel. Rekel sem mu, naj se posvetuje s starši in naj napravi tako, da družina in kmetija ne bosta trpeli. Pripomnil sem še, naj če se bo slučajno odločil za nemško vojsko, prvi dopust izkoristi in gre v partizane. Ko sva se z Andrejem po vojni srečala, mi je dejal, da se je držal mojega nasveta in po prvem dopustu odšel v partizane.

Prvi partizanski prostovoljci iz Škofje Loke v letu 1943

Med prvimi prostovoljci, ki so šli v partizane v januarju in februarju 1943 so bili: Lojze Kovačič, ki je pred tem delal kot mesarski pomočnik pri Gosarjevih v Stari Loki, Niko Blaznik, pred vojno delavec v tekstilni tovarni (v barvarni) v Kranju, ki je bil leta 1940 vpoklican v jugoslovansko vojsko na odsluženje vojaškega roka in so ga kot vojaka Nemci aprila 1941 zajeli blizu Delnic v Gorskem Kotarju, a ga kot rednika družine izpustili iz taborišča že januarja 1942; v Škofji Loki se je zadržal kratek čas, toliko, da se je dogovoril z nekaterimi svojimi znanci za skupen odhod v partizane. Pridružil se mu je Janko Polajnar, doma iz Češnjice, ki je delal kot mlinar v Koširjevem mlinu. Tretji član skupine je bil Slavko Rajh, ki je delal pri Kašmanu v Železnini. Bili so še drugi, katerih imen se žal ne spomnim. Dne 6. februarja 1943 je ta skupina na Selu pri Krištanu vstopila v Žirovsko četo. Kot rojen Žirovec je imel Niko Blaznik med žirovskimi fanti dosti znancev in prijateljev in tudi zvezo z Žirovsko četo. Z Nikom sva se pred vojno dobro poznala, saj sva nekaj let skupaj telovadila pri Sokolu v Škofji Loki.

Med prostovoljce iz januarja 1943 spada tudi Pavle Košir iz Pasje vasi pri Sv. Andreju. Sredi januarja se je pridružil Škofjeloški četi, ki je takrat taborila blizu Kamnarja na pobočju Osolnika (blizu Osoj). Pavletu je bilo ta korak lažje storiti, saj so se borci Škofjeloške čete oglašali pri domači hiši od februarja 1942 naprej in so bili vsi člani

njegove družine naši zvesti sodelavci. Bil je letnik 1923 in bi se moral 11. januarja 1943 javiti v Kranju, da bi nadaljeval pot v Leoben. Pavletov uporniški duh pa se je uprl hlapčevanju okupatorju in odločil se je, da gre v partizane. Napravil je preprost in zvit načrt kako bo Nemce potegnil za nos.

Ko je dobil nemški poziv, se je dogovoril z Rošpoškima fantoma (Jože in France Markelj) iz Hrastniške grape, da bodo šli skupaj v nemško vojsko. Določenega dne je Pavle "zamudil". Ko je prišel k hiši Markljevih, je oče dejal, da sta fanta odšla pred pol ure. Pavle je dejal, da bo šel za njima. Res je šel počasi proti Loki. Pred Puštalom se je

Pavle Košir

ustavil, počakal na temo in se previdno vrnil na svoj dom, nato pa odšel v Škofjeloško četo. Že na poti od doma do Rošpoša se je "poslavljal" od številnih domačinov, ki jih je srečeval. Po treh mesecih so prišli nemški žandarji v Pasjo vas po Pavleta, ker ga ni bilo tam, kjer bi uradno moral biti. Oče je odločno povedal, da je tistega dne, ki je bil naveden na pozivu, odšel od doma. Prič za to trditev je bilo dovolj. Tako je Pavel potegnil za nos tretji rajh, ki ga je prikrajšal za enega nemškega vojaka in ob enem zavaroval pred represalijami svojo družino. V maju 1943 je odhajal v nemško vojsko letnik 1922. Pavletov sosed in prijatelj Janko Božnar, Koparjev iz Pasje vasi, je bil ta letnik. Do maja je delal pri nunah v Škofji Loki, namesto v nemško vojsko pa je tudi on odšel v partizane. Znan in hraber partizan Janko Božnar - Maček je padel 14 dni pred koncem vojne zaradi izdajstva neke starejše ženske iz Besnice. Ubili so ga domobranci.

Dne 12. januarja 1943 je odšel v partizane tudi Franc Langerholc, rojen 1923, iz Stare Loke. Dobil je poziv za odhod v nemško vojsko, vendar se je odločil za odhod v partizane.

Organiziranost v začetku nemške mobilizacije

Moram priznati, da naše politične organizacije na terenu pozimi 1942/43 na nemško mobilizacijo niso bile dovolj pripravljene in da nas je ta okupatorjev ukrep prehitel. Zaradi hudih okupatorjevih represalij nad partizani in aktivisti OF (zapiranje, zasliševanje, mučenje, streljanje in deportacije naših ljudi v uničevalna taborišča) je prebivalstvo na Gorenjskem živelo v strahu. K neučinkovitemu politično-organizacijskemu delovanju na škofjeloškem terenu so v drugi polovici leta 1942 prispevale tudi čisto subjektivne okolnosti.

Tako lahko štejemo januar 1943 za uspešnejši začetek delovanja naših organizacij na terenu. Od januarja dalje so nastale na terenu nove in nove organizirane skupine in odbori OF, KPS, ZSM, SKOJ, AFŽ, Delavska enotnost, Narodna zaščita idr. Začeli smo bolj sistematično delovati in uspeh ni izostal. Predvsem zaradi nemške mobilizacije smo vsi politični delavci zavihali rokave. V tem času je tudi politično vodstvo na Gorenjskem poenotilo svoje stališče do nemške mobilizacije, torej so bili dani pogoji za sinhronizirano delovanje.

Pokrajinsko vodstvo je bilo okrepljeno z novim članom, ki ga je na Gorenjsko poslal Centralni komite KPS konec oktobra 1942. To je bil Oskar Šavli-Jakob, predvojni komunist, profesor filozofije iz Maribora, sicer primorski rojak. Šavli je bil ob nemškem napadu na Jugoslavijo zaprt v Sremski Mitrovici. V skupini z Ivanom Mačkom je ušel iz zapora in se pridružil partizanom v Užicah že v letu 1941; tam je bil v Slovenski četi. V skupini je prišel v letu 1942 v Slovenijo, v oktobru istega leta pa preko Škofjeloške čete v Gorenjsko politično vodstvo. Šavli kot organizacijski sekretar in Maks Kermelj kot politični sekretar sta bila pobudnika in vztrajna zagovornika spreminjanja nemške mobilizacije v partizansko. Šavli je večkrat prišel na sestanke škofjeloških aktivistov in bil v tem času gonilna sila, pri čemer je uporabljal svojo brezmejno intelektualno filozofsko teorijo, katero smo mi praktiki udeleževali v življenjsko stvarnost.

V januarju in februarju 1943 so na terenu že delovali sekretarji KPS po občinah. To so bili večinoma partizanski prostovoljci iz leta 1941, prvoborci, ki so vsi šli skozi boje in težke preizkušnje v letu 1942 ter bili v tem letu v večini sprejeti v partijo. To so bili naslednji: Peter Kavčič-Jegorov za občino Škofja Loka, Drago Vraničar-Fedja za občino Trata-Sv.Duh-Virmaše, Ivan Franko-Zrinjski za občino Godešič in Reteče, Justin Dolinar-Adam za Puštal in Hosto, Jože Zupan - Metod za Žabnico, Tine Kalan - Dolinski (edini od vseh legalec) za Staro Loko in okoliške vasi, Franc Potočnik - Perun pa je bil določen za zvezo med terenom in Škofjeloško četo. Škofjeloški rajon, kamor so spadale vse navedene občine, pa je vodil Jože Kavčič-Jernač, jaz - pisec tega zapisa - sem deloval po liniji SKOJ-a in mladine najprej na nivoju rajona, kasneje okrožja. Razen Jožeta Zupana in Tineta Kalana smo bili vsi škofjeloški prvoborci in udeleženci bitke v Dražgošah.

V našo mobilizacijsko dejavnost je bila vključena Škofjeloška četa pod poveljstvom Jožeta Logarja-Paja. V marcu, aprilu, maju in juniju sta pri mobilizacijskih akcijah sodelovali še 2. in 3. Škofjeloška četa, ki sta bili ustanovljeni zaradi številnih prihodov naših fantov v partizane.

Prvi rezultati delovanja

Kot že rečeno, so nas Nemci z mobilizacijo prvih dveh letnikov 1923 in 1924, ki so jih začeli vpoklicevati od 11. januarja 1943 naprej, prehiteli. Predno smo se dobro organizirali, je šel "vlak mimo". Fante so nam odpeljali, le nekaj posameznikov, ki so bili sami odločeni za odhod v partizane, je vstopilo v Škofjeloško četo. Zato sta vodstvi rajona in čete določili 13. februar 1943 za datum odhoda letnika 1925 in še drugih letnikov v partizane. Fantom je bilo naročeno, naj se zberejo v gostilni, kjer se bodo poslovili od doma in se poveselili pred odhodom "v nemško vojsko".

Zaradi izpolnitve svoje naloge sem prišel spet v Pevno k Omanu. Na zvezo sem poklical Tineta Kalana in mu prenesel gornje sporočilo z nalogo, da obvesti fante. Posebej sem povabil na zvezo Lojzeta Berčiča, mladinskega organizatorja v Stari Loki. Tudi on je po najinem dogovoru prenesel sporočilo svojemu krogu kandidatov za partizane. Za Staro Loko je bila izbrana gostilna Pri Frtunovcu. Dne 13. februarja zvečer okrog 20. ure so prišli k Frtunovcu naslednji fantje:

1. Berčič Lojze	letnik 1920	Stara Loka, Bižar
2. Bozovičar Franc	letnik 1925	Škofja Loka

3. Dagarin Rado	letnik 1922	Škofja Loka
4. Doljak Veno	letnik 1925	Škofja Loka
5. Draksler Rado	letnik 1925	Stara Loka
6. Hafner Tone	letnik 1920	Binkelj, Mrtancov
7. Hafner Tone	letnik 1921	Trnje, Moljčkov
8. Jamnik Franc	letnik 1920	Binkelj
9. Jenko Tone	letnik 1921	Virlog, Franconov
10. Jesenko Jože	letnik 1919	Vešter
11. Kalan Franc	letnik 1925	Binkelj, Mrtancov
12. Lukanc Janez	letnik 1925	
13. Pivk Ciril	letnik 1925	Stara Loka,
14. Prevodnik Janko	letnik 1925	Stara Loka, Šoštarjev
15. Štibilj Vinko	letnik 1922	Vešter

Med policijsko uro je prišel v gostilno Lojze Kovačič in pozval fante, naj gredo z njim. Zunaj na cesti so partizani sprožili v zrak nekaj mitraljeznih rafalov in posameznih puškinih strelcev. To naj bi bil dokaz, da so partizani fante odpeljali na silo. Nekaterim navzočim svojcem pa so naročili, naj gredo naslednji dan javit nemškemu žandarjem, da so fante, nemške mobilizirance, partizani na silo odvedli. Takrat Nemci te partizanske zvižaje še niso razvozlati, saj ni bilo nobenih represalij nad starši.

Kolona je krenila preko Virloga v Dorfarje in k Sv. Duhu.

Tu sta bili že dve skupini fantov, ki so se odločili za odhod v partizane. Ena skupina se je zbrala pri Dolinarju (Mažovcu), druga pa v gostilni pri Ahčinu (Balantu). Skupino so sestavljali naslednji fantje:

1. Brešič Franc	letnik 1922	Sv.Duh, Pangarcov
2. Logonder Lojz	letnik 1914	Pevno, Frtunov
3. Potočnik Lojze	letnik 1921	Sv.Duh, Povlkov
4. Završnik Tine	letnik 1924	Virmaše, Buhov
5. Zihrel Janko	letnik 1915	Sv.Duh, Lušinov
6. Žontar Matevž	letnik 1915	Sv.Duh, Kekelčev
7. Žontar Vinko	letnik 1921	Sv. Duh, Petercov

Preden so partizani z novo okrepitevijo zapustili vas, so tudi tu pri Balantu sprožili nekaj strelcev, tako da so starši naslednji dan nemškemu žandarjem lahko rekli, da so partizani njihove sinove na silo odpeljali. Po tem receptu smo delali tudi kasneje, in kolikor mi je znano, represalij nad starši Nemci niso izvajali. Ko se je kolona razvila v gosji rep, je bila kar dolga. Hodili so po naši partizanski poti: Traški graben, Lipica, Gosteški most, v hrib in mimo Močeradnika in Osoj do Kamnarja, kjer je tiste dni taborila Škofjeloška četa.

Še ena skupina, tokrat manjša, je šla iz Škofje Loke v partizane 12. februarja 1943. Kot sem takrat slišal, je odšla v partizane samostojno, brez partizanskega vodiča, saj so fantje poznali pota, kraje in ljudi v Škofjeloškem hribovju. Skupino so sestavljali: Franc Franko, Ivan Franko (Janez) in Franc Krmelj, vsi trije iz Karlovca, in Andrej Oblak Tajčkov iz Škofje Loke. Spominjam se, da je Tine Kalan, kovač iz Stare Loke, dvakrat zahteval od mene, naj pokličem na zvezo Ivana Franka, da ga pridobim za vstop v partizanske

vrste. S Frankom sva se res dobila v prvi dekadi februarja blizu kmeta Vrbanu v gozdčku Cifu med Starim Dvorom in Suho. Na zvezo ga je pripeljala Poldka Štiglic.

V sredo 17. februarja 1943 zvečer okrog 20. ure, je odšla v partizane skupina treh fantov iz Pevna, in sicer: brata Franc in Lojze Porenta (Matjaževa), letnik 1924 in 1922, in Franc Kalan (Omanov), letnik 1921. Ponje sta prišla dva borce z Škofjeloške čete. Vse je bilo prej dogovorjeno. Krenili so skozi Gorajte in ko so jih že zapuščali, so doživeli ognjeni krst. Partizan, ki je vodil skupino, je naletel na nemškega vojaka in oba sta streljala; ta večer so namreč imeli Nemci v Gorajtah vojaške vaje. Skupina je po tem dogodku pospešila proti Virmašam in Lipici. Na Gosteškem mostu so fantje že opazovali, kako so Nemci z raketami obeleževali kraj spopada. Malo vznemirjeni so nadaljevali pot in brez težav prispeli na cilj, ki je bil tokrat na enem od skednjev pri Sv. Andreju. Sem je ta večer malo pred njimi že prišla skupina fantov z Godešiča in okolice. Naslednji dan so skupaj z drugimi novinci nadaljevali pot čez mejo v območje Dolomitskega odreda, kjer so se sčasoma oborožili in večinoma že v maju prišli nazaj na Gorenjsko.

V nedeljo 7. marca 1943, je odšla iz Veštra v partizane nova skupina fantov, ki so jo sestavljali:

1. Oblak Ivan	letnik 1920	iz Lučen
2. Okorn Lojze	letnik 1922	doma z Dolenjskega
3. Pintar Franc	letnik 1925	Vešter, Lajten
4. Pintar Tone	letnik 1921	Vešter

To skupino sta odpeljala Jože Jesenko in Jože Kovačič, v Gostečah pa se jim je pridružil še Franc Potočnik-Perun.

Kot medvojni mladinski organizator in poznavalec razmer na Škofjeloškem in Gorenjskem moram tu zapisati, da so bili naši fantje, takratni nemški mobiliziranci, v veliki večini prostovoljci, saj so se zavestno odločili za vstop v partizane in za oboroženi boj za osvoboditev slovenskega naroda. Fantje so izjavljali, da se raje borijo proti okupatorju v domačih krajih, kot pa za okupatorja na ruskih ali drugih frontah, raje padejo doma, žrtvujejo življenje za svojo domovino, kot da bi umirali za Hitlerja, za nemški rajh daleč od doma. Fantje so bili narodno zavedni in so to hoteli dokazati z vključevanjem v partizanski osvobodilni boj. Njihova odločitev ni bila lahka, saj je pomenila spopad s tedaj najmočnejšo vojaško silo in boj do končne zmage ali do smrti. Vstop v partizanske vrste je tedaj pomenil izpostavljanje se izrednim telesnim naporom, stalnim pohodom ponoči in podnevi, negotovosti glede prehrane, bivanje v gozdu pod milim nebom v vseh letnih časih, v dežju, snegu, mrazu.

Poveljstvo Škofjeloške čete je običajno vsaki skupini, ki je prišla v partizane, že naslednji dan sporočilo, da bodo vsi, ki so prišli brez orožja, nadaljevali pot v Ljubljansko pokrajino, v Dolomitski odred, kjer bodo po možnosti čim prej dobili orožje. Potem naj bi se oboroženi vračali na Gorenjsko. Tako usodo so praviloma doživljale vse skupine, ki so prišle v partizane v spomladanskem času leta 1943.

V Dolomitih na konferenci

Dne 10. marca 1943 sva prišla z Gorenjsko delegacijo na Babno goro, hribovit predel med Dobrovo, Polhovim Gradcem in Horjulom, tudi midva z Vinkom Hafnerjem, ki je

bil tedaj sekretar Pokrajinskega poverjenišтва SKOJ za Gorenjsko. Poklical naju je Pokrajinski komite SKOJ za Slovenijo. V eni od hiš v vasi Selo na Babni gori sva z Vinkom poročala o situaciji na Gorenjskem na splošno, ter podrobneje o organiziranosti SKOJ in mladine in o mobilizaciji nemških nabornikov za odhod v partizane. Poročilo sva dala Stanetu Kavčiču, sekretarju Pokrajinskega komiteja SKOJ za Slovenijo, in Ratu Dugonjiču, organizacijskemu sekretarju SKOJ Jugoslavije.

V prostem času sem se spoznal z nekaterimi borci Dolomitskega odreda. Med njimi se spomnim Karla Leskovca, odrednega obveščevalca, ki je takrat napravil name vtis prijaznega človeka in odločnega borca. Tu so bili tudi nekateri novi borci iz Škofjeloške čete, ki so bili kot prva skupina poslani v Dolomitski odred. Dobro se spomnim srečanja z nasmejanim Tonetom Pintarjem iz Veštra, z Venom Doljakom in še z nekaterimi. Z Venom Doljakom sva se ob tej priložnosti dogovorila o njegovem povratku na Gorenjsko in o njegovem delu po liniji SKOJ-a v vojski. Med bivanjem na Babni gori pa sem z drugimi partizani, političnimi delavci in civilisti doživel tudi belogardistično-italijanski napad na vas Selo.

Ponoči med 11. in 12. marcem 1943 smo prenočili v hiši pri Martinovcu naslednji partizani: Cene Logar, Cveto Močnik-Florjan, Vinko Hafner, intendant iz odreda ali brigade (žal se njegovega imena ne spominjam) in jaz. Spali smo skupaj v sobi v nadstropju. Mislim, da je bilo na tleh malo slame. Ko se je začelo daniti, bilo je okrog sedme ure, je priletela v našo sobo krogla. Tresk stekla na oknu nas je vrgel pokonci. Na stopnicah, ki so vodile v pritličje mi je v hipu prišel na misel nemški napad na našo četo, ki so ga Nemci izvedli 11. marca 1942 pri Jamniku (Sv. Barbara). Takrat smo se borci rešili pred obkolutitvijo in uničenjem z umikom iz hiše. Torej je tudi sedaj potreben takojšnji umik iz hiše!

V pritličju hiše je gostoval možakar z ženo in štirimi otroki. Zaskrbljen je stal pri hišnih vratih in ko sem ga vprašal kaj se dogaja, mi je odgovoril, da so na dvorišču belogardisti. Pogledal sem na dvorišče in opazil dva belčka oddaljena od hiše približno 20 m. Da bi streljal na belčka, niti pomislil nisem. Zaradi njune oddaljenosti in moje slabe oborožitve, saj sem imel v pištoli le tri naboje. Med gospodarjem, ki je stal na pragu, in enim izmed belčkov je prišlo do izmenjave nekaj besed. Imel sem vtis, kot da se poznata. Tedaj sta bili omenjeni dve imeni, Dušan in Milan. Ne morem se spomniti, katero ime je komu pripadalo. Spomnim pa se dobro belčkovih groženj namenjenih gospodarju: *„Le počakaj, ti kurba partizanska! Vas bomo vse poklali!“* Na nasprotni strani hodnika sem tedaj opazil vrata in v trenutku sem bil zunaj hiše. Toda glej, skoraj bi padel v naročje Italijanom, ki so se v strelni vrsti bližali hiši. Torej belogardisti in Italijani obkoljujejo hišo, povratka v hišo ni, čeprav je kakih 30 Italijanov iz oddaljenosti kakih 25 do 30 metrov streljalo proti meni in še dvema borcema, ki sta se tudi pognala iz hiše za meno! To sta bila Vinko Hafner in Cene Logar. Razdaljo kakih 80 m sem preskakal z žabjimi skoki, podobno sta počela tudi Vinko in Cene. Reševala nas je sreča, naju z Vinkom predvojna telovadba pri Sokolu, Ceneta pa tudi dobra športna kondicija. V varnem zaklonu smo veseli ugotovili, da ni nihče od nas treh ranjen, čeprav so Italijani streljali kot neumni.

Po kratkem počitku v zaklonu nas je Cene, kot domacin iz Horjula in poznavalec poti srečno pripeljal do bataljona. Tu smo zvedeli, da je belčke iz dvorišča pregнал naš

mitraljezec, ki je bil v sosednji hiši in da so se vsi iz hiše srečno umaknili brez izgub. Belogardisti, ki so nas takrat napadli, so bili iz postojanke Dobrova. Mudilo se mi je nazaj na Gorenjsko, pridružil sem se skupini, ki je odhajala proti Primorski, in njo je vodil kurir. V skupini so bili Darko Marušič-Blaž, organizator OF in mladine v Trstu, Dušan Pirjevec-Ahac, ki je bil na poti na novo dolžnost na Koroško, in Cvetko Močnik-Florjan, ki je odhajal na Primorsko v vojaško enoto. Na poti smo se nekajkrat ustavili in ob takih priložnostih je bilo zanimivo poslušati filozofske razprave, ki sta jih imela Ahac in Blaž. Nekje za Smrečjem sem se ločil od skupine in preko Žirovskega vrha krenil proti škofjeloškemu terenu.

Nove skupine fantov odhajajo v partizane

Medtem ko sem bil na Babni gori, torej na "italijanski strani" in potem na poti nazaj na Gorenjsko, se je odpravila v partizane nova skupina fantov iz Veštra, Trnja in Binklja. Skupino so sestavljali:

1. Hafner Jože	letnik 1915	Trnje, Vratarjev
2. Hafner Lovro	letnik 1913	Trnje, Vratarjev
3. Hafner Peter	letnik 1925	Trnje, Molčkov
4. Kalan Jože	letnik 1913	Vešter, Brnkov
5. Šink Pavle	letnik 1925	Binkelj, Jakopčev
6. Triler Matevž	letnik 1919	Vešter, Prtetov

Jože Hafner, Vratarjev, mi je 14 dni pred svojo nenadno smrtjo (umrl je 2. decembra 1995) o odhodu te skupine in o svojih doživetjih v partizanih povedal naslednje: *"Brat Lovro mi je povedal, da bodo prišli po naju. To se je zgodilo 14. 3. 1943 okrog 23. ure. K naši hiši sta prišla dva partizana, potrkala sta na okno in dejala: Osvobodilna fronta. Z Lovrom sva vsak v svojo vrečo dala nekaj hrane in perila in šla s partizanoma preko Virloga, Pahovca in pri Mihelu čez cesto, potem čez Anzelcovo dvorišče proti Hosti. Tam v gozdu je bila večja skupina fantov in partizanov. Med njimi sem spoznal Franca Kalana, Omanovega iz Pevna, in Lojza Logondra, Frumovega iz Pevna, ki je imel lovsko puško. Vsa skupina je krenila proti Osovniku. Blizu Kamnarja je bil počitek. Tu nas je sprejel poveljnik čete, ki nam je med drugim dejal, da tisti, ki imajo orožje ostanejo v domačem kraju v četi, medtem ko gredo ostali na "italijansko" stran, da bodo tam dobili orožje. Poveljnik nas je opozoril, da je "nemško-italijanska" meja minirana in da moramo stopati po stopinjah predhodnika. Dne 15. marca zvečer smo nadaljevali pot čez mejo. Mladi, ki še niso služili vojske, so bili neizkušeni in niso bili dovolj previdni, usaj nekateri med njimi. Dva sta pri prehodu meje padla. Naša kolona je nadaljevala s pohodom do kraja Zadol pri Ribnici. Tu je bil ustanovljen tretji bataljon Cankarjeve brigade. Poveljnik bataljona je bil Ilija Badovinac iz Metlike, dober človek in hraber borec. Padel je kasneje v 14. diviziji na Štajerskem. Jaz sem bil v 3. četi*

Jože Hafner

3. bataljona Cankarjeve brigade. Že naslednji dan je krenila brigada v smeri Jelenovega žleba. Komandant brigade je bil Šaranović. V Jelenovem žlebu je prišlo do velikega spopada naše brigade z italijansko vojsko. Med bitko smo borci 3. bataljona, še vedno neoboroženi, nosili ranjene partizane po pečinah in skalah na varno. Nekateri borci iz našega bataljona so dobili orožje že med bitko. Vsi pa smo dobili orožje po bitki. Veliko orožja smo zaplenili padlim Italijanom. Brat Louro je odšel s transportom težkih ranjencev v Belo krajino. Louro je bil potem bolničar v 7. korpusu do konca vojne. Po Jelenovem žlebu se je brigada bojevala okrog Žužemberka, kjer smo šele 4. dan bojev zavzeli postojanko. Tudi za Trebnje smo se tolkli tri dni. Tu sem dobil granatne drobce v nogo in rebra. To je štelo za lažje rane in sem takšen nadaljeval pohod, čeprav mi je v čevlju čofotala kri. Sodeloval sem pri napadu na Šampetov most. Hoteli smo ga onesposobiti. Porabili smo 1100 kg razstreliva, pa je bilo še vedno premalo za njegovo uničenje. Bil sem udeleženec bojev na Ilovi Gori v novembru 1943, temu je sledil pohod na Hrvaško, kjer smo bili obkoljeni in nam je megla pomagala pri preboju. Tu je padlo 40 partizanov. V letu 1944 sem bil z brigado na Hrvaškem. Uničili smo ustaško postojanko v Basiljevu. Sodelovala je še ena naša brigada in dve hrvaški. Naša brigada je potem krenila proti Suhi krajini, kjer smo se spopadli z belogardisti (domobranci) v Hinjah, Žvirčah in Ambrusu. Tu smo občutili lakoto, saj Suha krajina ni imela hrane niti za svoje prebivalce. V Mirenski dolini smo rušili železniško progo in ustavili promet. Proti koncu vojne smo napadli Kočevje in ga 3. maja tudi osvobodili. Iz Kočevja smo krenili proti Velikim Laščam, Ribnici in Šmarju – Sapu. Težke boje smo imeli na Orlah, kjer je padlo več borcev Cankarjeve in Gubčeve brigade. Po bojih na Orlah, bilo je že 9. maja, je naša brigada ponosno vkorakala v osvobojeno Ljubljano. Borci smo bili presrečni ob zmagovitem koncu vojne. 10. maja sva z bratom Lourom za nekaj ur obiskala najin dom na Trnju. Oče Louro in mama Marija sta bila vesela, da sva tako srečno prestala uso vojno viхро. Ko sem se vrnil v brigado, je bila že preformirana v KNOJ in dodeljeni smo bili 2. diviziji KNOJ. Dne 5. junija 1946 sem bil demobiliziran s činom podporočnika in se takoj vrnil na svoj dom v veliko veselje staršev. Začel sem kar z največjo vnemo z delom na kmetiji, ki ga še danes opravljam." Druga skupina fantov se je na odhod v partizane pripravljala pri Sv. Duhu in okoliških vaseh. Tokrat sta se organiziranja skupine in njenega odhoda v partizane lotila Jože Kavčič-Jernač, sekretar KPS in OF rajona Škofja Loka, in Oskar Šavli-Jakob organizacijski sekretar PK KPS za Gorenjsko. Od domačih fantov pa velja omeniti kot organizatorja skupine Jožeta Dolinarja (Mažovčevega), brata Fireder in Ivana Arharja. Partizanska patrolja, ki je prišla po fante, je štela okrog 10 borcev. Kot poznavalca terena in nekaterih fantov sta pri tej "mobilizaciji" sodelovala Jože Zupan-Metod iz Žabnice in Franc Potočnik-Perun iz Papirnice. Ena skupina fantov se je zbrala pri Dolinarju (Mažovcu), druga pa pri Žontarju (Kekelču) pri Sv. Duhu. Nekateri fantje so prišli na dogovorjeno mesto sami, po druge pa je odšla partizanska patrolja na dom, pač odvisno od razmer v družini. Dne 14. marca 1943, na nedeljo zvečer, so odšli v partizane naslednji fantje:

1. Arhar Ivan	letnik 1922	Dorfarje
2. Dolinar Jože	letnik 1922	Sv. Duh, Mažovčev
3. Fireder Franc	letnik 1918	Dorfarje, Kaševnikov
4. Fireder Janko	letnik 1922	Dorfarje, Kaševnikov,

5. Gaber Peter	letnik 1917	Dorfarje, padel 1. 5. 1943, Vesela Gora
6. Hafner Ivan	letnik 1919	Sv. Duh, Vojetov, ušel iz NOV
7. Hafner Vinko	letnik 1923	Forme, Smoletov, ušel iz NOV
8. Podobnik Franc	letnik 1922	Kamnitnik
9. Plestenjak Ivan	letnik 1922	Forme, Martinčkov
10. Zakotnik Miloš	letnik 1923	Dorfarje, Dolinarjev

Miloš Zakotnik se odhoda v partizane spominja takole: *"Za odhod sem zvedel teden dni prej. Nekaj stvari je bilo potrebno vzeti s seboj. Nahrbnika pa nisem imel, da bi jih zložil vanj. S tem si nisem belil glave. Vzel sem malo večjo vrečo, jo zvezal z vrvo, pa je bila zadeva rešena. Že naslednji dan po prihodu v Škofjeloško četo smo v skupini 25 borcev, pri belogardistični postojanki Sv. Trije kralji prečkali nemško-italijansko mejo. Kurirji so nas vodili na Toško čelo in Gaberje. Dne 18. 3. 1943 smo nadaljevali preko Babne gore na Ljubljanski vrh. Šele tu smo po dolgem in napornem pohodu zaužili prvi obrok. Od tod smo krenili proti Rakitni, kjer je Cankarjeva brigada imela borbe. Naša skupina je bila razdeljena po četah 3. bataljona Cankarjeve brigade. Tu smo dobili orožje in strelivo. Svoj ognjeni krst smo doživeli v bojih v Jelenovem žlebu 26. 3. 1943, ki sta jih z Italijani imeli Cankarjeva in Gubčeva brigada. V bojih pri Jelenovem žlebu je sodelovala vsa naša skupina.*

Miloš Zakotnik

Za 1. maj 1943 je imela naša brigada v načrtu uničenje belogardistične postojanke Vesela gora. Na predvečer nas je bilo nekaj borcev 3. čete določenih, da smo prerezali žico, ki je bila napeljana okrog belogardistične postojanke, cerkve na Veseli gori. Uspelo nam je in potem smo proti bunkerju zmetali nekaj bomb in celo zažgali cerkvena vrata. V jutranjih urah 1. maja pa so belogardisti in Italijani izvedli izpad iz cerkve proti našim položajem. Belogardistom je prišlo na pomoč 5 italijanskih letal, ki so bombardirali naše položaje. Morali smo se umakniti iz nezaščitenih položajev.

Med boji sva se znašla za istim hrastom s soborcem Petrom Gabrom. S kroglo ali delčkom granate je bil smrtno ranjen v glavo. Njegove zadnje besede so bile: "Miloš, jaz sem jo že skupil!" Peter se je odločil za boj proti okupatorju kot član ali simpatizer KPS. Kot tekstilni mojster je bil zaposlen v tovarni Jugobruna v Kranju, bil je poročen in oče dveh otrok. Tega dne je v bojih z belogardisti in italijani padla polovica borcev 3. čete. Hafnerjeva Ančka iz Stražišča pri Kranju, ki je bila politični komisar 3. čete, je imela v tem spopadu izredno srečo, ker granata, ki je padla v njeno bližino, ni eksplodirala.

V naslednjih dneh so potekali naši premiki ob italijansko-nemški meji. Tu je prišel Franc Podobnik na idejo, da jo mahujemo nazaj na Gorenjsko. On, Janko Fireder in jaz smo se odločili in krenili po svoje z namenom, da se vrnemo na Gorenjsko. Ker nismo poznali krajev in terenskih razmer, smo se obrnili na domačina, ki nam je pokazal pot čez mejo. V zahvalo smo mu dali za obleko blaga loden, ki je bilo last kolektiva 3. čete.

Pri Jevnici na "nemški" strani nas je kurir s splavom prepeljal na drugo stran Save, potem pa nas vodil še naprej do taborišča skupine 30 Gorenjcev. Kakšen teden smo izvajali s kamniškimi borci manjše akcije, v glavnem v Zasavju. Od tod smo odšli na Gorenjsko. Naša trojka se je priključila 7. Kranjskemu bataljonu Gorenjskega odreda, drugi borci pa so šli v druge enote."

Na večer "mobilizacije" skupine pri Sv. Duhu 14. 3. 1943 je prišlo do nesrečnega dogodka. Partizan Lovro, ki je bil na mobilizacijski straži pri Demšarjevem gradu, je streljal na Petra Kavčiča-Jegorova, ki je tedaj prihajal iz smeri Žabnice. Peter je padel težko ranjen. Podrobnosti tega nesrečnega dogodka niso znane, saj ni bilo nobene priče. Lovro je sicer Petra dobro poznal po postavi, hoji in glasu, saj sta bila od maja do septembra leta 1942 skupaj v Škofjeloški četi.

Partizani, ki niso bili daleč so slišali strel in pritekli na kraj dogodka. Težko ranjenega Petra so odnesli do bližnjega kmeta Franca Hafnerja (Križaja), ki ga je brez premišljanja vzel pod svojo streho. Jože Dolinar (Mažovčev), ki je bil v skupini za pohod, se je hitro odločil in tekel preko Kamnitnika v Loko po zdravnika, dr. Viktorja Kocjančiča, ki se je nemudoma odpravil do ranjenca in mu nudi najnujnejšo zdravniško pomoč. Dr. Kocjančič in dr. Jože Hafner sta nudila Petru zdravniško pomoč vse do novembra leta 1943, ko je toliko okreval, da je lahko hodil in bival v zavetju gozdov. Partizanska patrolja z novimi borci pa je medtem že krenila proti Lipici, Gostečam in v hrib v taborišče Škofjeloške čete.

Fantje z Godešiča gredo v partizane

Istočasno z mobilizacijo v Stari Loki in pri Sv. Duhu je bil organiziran odhod fantov z Godešiča in bližnjih vasi. Odhod je organiziral in vodil Ivan Franko - Zrinjski, doma z Godešiča, s tremi partizani. V partizane so 13. 3. 1943 z Godešiča krenili naslednji fantje:

Bizovičar Drago-Karel	letnik 1921,	Godešič
Habjan Franc	letnik 1919	Godešič
Hafner Vinko	letnik 1924	Godešič, Lovričkov
Jamnik Franc	letnik 1920	Pungert, Vdovč
Keber Karel	letnik 1919	Godešič
Krajnik Ivan	letnik 1921	Godešič
Krajnik Tone	letnik 1921	Godešič
Križnar Peter	letnik 1921	Godešič
Pečnik Stanko	letnik 1919	Gosteče
Rant Filip	letnik 1925	Godešič

O doživetjih nekaterih fantov naj zapišem:

Karel Bizovičar je npr. dezertiral iz NOV, odšel v nemško vojsko in bil zajet na ruski fronti, bil v ujetništvu in se v letu 1944 javil v jugoslovansko brigado in z njo prepešal približno 1000 km od Moskve do Beograda oziroma do sremske fronte, kjer se je boril proti Nemcem. Franc Habjan je bil kot partizan 23. 8. 1943 ujet v Brezovici pod Krimom in ustreljen v Begunjah pri Cerknici. Filip Rant se je po doživetem peklu v Belški grapi 19. 3. 1943 vrnil domov in tu ostal do konca vojne, bolehen zaradi doživetij v Belški

grapi. Stanko Pečnik je padel v NOV. Tone Krajnik se je po enem mesecu vrnil domov. Ivan Krajnik je bil v Belški grapi ujet, prestopil je k belogardistom in je potem prihajal tudi na Godešič. Vinko Hafner je preživel vojno, vendar je po končani vojni razmeroma mlad umrl. Franc Jamnik je padel avgusta 1943 v Žirovskem vrhu.

Z Godešiča so odšli v marcu in aprilu 1943 v partizane še naslednji:

Tone Bobnar, Metod Černetič, Peter Krajnik in Franc Luskovec. Podatke mi je posredoval Peter Krajnik, ki mi je tudi povedal, kaj mu je rekla mama pred odhodom v partizane: *"Raje vidim, da greš v partizane kot pa v nemško vojsko, če boš padel bom vsaj vedela za tvoj grob."*

Italijansko - belogardistična ofenziva v Belški grapi

V Dolomitih med nemško-italijansko mejo na eni strani ter Dvorom in Babno goro na drugi strani so začeli Italijani in belogardisti 18. 3. 1943 z močnim napadom na partizanske položaje. V tej sovražni ofenzivi so sodelovali belogardisti iz Polhovega Gradca, Horjula in Dobrove. Na meji so bile takrat v ofenzivo vključene tudi nemške policijske enote. V tem obroču se je znašel 1. bataljon Dolomitskega odreda. Eni četi je uspel preboj, drugi dve četi pa sta doživeli težke izgube. Višek spopadov in izgub na partizanski strani je bil 19. marca 1943, ko je padlo 20 partizanov. Med padlimi so bili tudi nekateri fantje, ki so šli v partizane iz Škofje Loke v februarju in marcu leta 1943: Franc Bizovičar (letnik 1925), Andrej Oblak (1921), Franc Pintar (1915), Ciril Pivk (1925), Janko Prevodnik (1925), Ivan Oblak (1920, zgorel). Enajst pa je bilo ujetih in med njimi tudi Škofjeločani. Med njimi je bil Tone Pintar iz Veštra, ki se teh dogodkov spominja takole: *"Od skupaj 30 ujetih partizanov v tej italijansko-belogardistični ofenzivi na 1. bataljon Dolomitskega nas je bilo s škofjeloškega 11, in sicer:*

1. Dagarin Rado, Škofja Loka
2. Dolenc Lojze, Gorenjska
3. Dolenc Viktor, Sv. Lenart
4. Draksler Rado, Stara Loka
5. Jenko Tone, Virlog
6. Koprivc Florijan, Črni vrh
7. Krajnik Janez, Godešič
8. Pezdir Tone, Trnje
9. Pintar Tone, Vešter
10. Pivk Pavle, Žiri
11. Štiglic Franc, Škofja Loka

Ujete so najprej zaslíševali belogardisti v vasi Belo, potem v Polhovem Gradcu in Horjulu. Belogardisti so hoteli mlade partizane pridobiti za svoje vrste. Od zgoraj navedenih so pridobili le dva. Ker belčki pri partizanih niso imeli uspeha so ujetnike odpeljali v Ljubljano in jih izročili Italijanom, ki so jih zaslíševali naprej. Tudi italijansko "prepričevanje" ni pomagalo in ujete partizane so vrnili v Horjul. Od tu so jih vozili na železniško progo Ljubljana-Trst, kjer so gradili bunkerje. Ob kapitulaciji Italije so doživeli ujetniki različne usode. Večina jih je vstopila v partizanske vrste."

Pobuda Bojana Zihlerla iz Škofje Loke

Viktor Štajer iz Škofje Loke (Špicelnov) mi je pred leti pripovedoval o poslovilnem večeru škofjeloških fantov pred odhodom v "nemško vojsko". Bilo je 27. 3. 1943 v gostilni Krona na Mestnem trgu v Škofji Loki. Prisotnih je bilo kakih 30 fantov. Rečeno je bilo, da se letniki 1920, 1921 in 1923 poslavljajo pred odhodom v nemško vojsko. Brez posebnega razmišljanja se je Štajer spomnil naslednjih fantov: Bojan Zihlerl, Polde Paulus, Stane Rešek (Strup), Janko in Tone Poljanec, Stane Grundner, Urh Kalan, Jože Dolinar (Švavnar), Dušan Linke, Ferdo Gartner in Viktor Štajer. Bilo je kot na ohceti, dovolj jedače in pijače. Stregla jim je natakarica Štefka. Poslovilni večer je organiziral in financiral Bojan Zihlerl.

Nekateri od navedenih in tudi nekateri, ki niso navedeni, so že imeli vsak svojo zvezo s terensko organizacijo. Zvezo je imel tudi Viktor Štajer, ki je edini od zgoraj navedenih odšel 29. 3. 1943 v partizane; iz Gostec ga je v partizane odpeljal Justin Dolinar, ki mu je prinesel na zvezo tudi puško. Nekateri od zgoraj navedenih so šli v nemško vojsko, nekateri pa v partizane. Tedaj je imel zvezo s partizani tudi Bojan Zihlerl, in sicer s svojim bratrancem Milošem Zihlerlom, ki je prišel iz Ljubljane v partizane na Gorenjsko jeseni leta 1942. Med njima je bila dogovorjena zveza za določeni dan in uro v Sopotnici, žal ga je Miloš čakal zaman. Bojan se je očitno zadnji premislil, odšel je v nemško vojsko in tam padel. V mesecu marcu leta 1943 sta šla v partizane še dva mlada fanta, in sicer Franc Kovačič (rojen 1921), ki je bil pozneje ujet in so ga Nemci ustrelili za Kamnitnikom 9. 2. 1944, med 50 talci, ter Janez Mrak iz Virloga, ki je padel v nemški hajki na Žirovskem vrhu leta 1943.

Organiziranost na terenu

Proti koncu meseca se na Gorenjskem že začenjajo formirati okrožni komiteji KPS, okrožni odbori OF, okrožni komiteji SKOJ in okrožni odbori mladine, AFŽ in drugih organizacij. Vsako okrožje je omelo po več rajonov z ustreznimi komiteji in odbori, ki so jih praviloma vodili partizani, poslani na teren iz partizanski čet. Tako organizirani smo lahko bolj temeljito pripravljali odhajanje fantov v partizane. V tej zvezi naj poudarim, da so od januarja, posebno pa od februarja naprej, odhajali fantje v partizane tudi v Poljanski in Selški dolini ter v hribovskih naseljih. Zunanji faktor, ki je imel močan odmev tudi pri nas na Gorenjskem, pa je bil nemški poraz v januarju 1943 pri Stalingradu in zajetje Paulusove armade.

Odhajanje fantov v partizane se je stopnjevalo iz meseca v mesec, kakor da bi na to vplivala ozelenitev naših gozdov. Sorazmerno s številom fantov v partizanih je naraščalo število organizirane mladine na terenu, saj so dekleta in žene mislile na svoje junake, partizane. V zvezi z našim delovanjem proti nemški mobilizaciji na Gorenjskem me je profesor zgodovine in medvojni mladinski organizator Ivan Križnar opozoril na nekatere podatke, ki jih kot raziskovalec zgodovine NOB na Gorenjskem pozna tako iz nemških kot partizanskih dokumentov:

- Jeseni leta 1941 so Nemci ustanovili vojaške urade za nabor v nemško vojsko.
- Julija 1942 je deželni glavar Rainer izdal uredbo o vojaški obveznosti na Gorenjskem.
- Dne 27. septembra 1942 je deželni glavar Rainer gorenjskemu prebivalstvu podelil

nemško državljanstvo na preklíc in napovedal enake obveznosti za Gorenjsko kot veljajo v Reichu.

- Oktobra 1942 so ponekod na Gorenjskem že začeli z vojaškimi nabori in skoraj vsi naborniki so bili potrjeni.

- Ob novem letu 1943 je prišlo na partizanski strani do razprave med sekretarjem PK KPS Maksom Krmeljem-Matijo in v. d. politkomisarjem 1. grupe odredov Vinkom Hafnerjem glede preprečevanja nemške mobilizacije in preusmeritve gorenjskih fantov v partizane. Krmelj je zastopal partizansko mobilizacijo, Vinko Hafner pa je bil proti temu zaradi primera partizanske čete na Krvavcu, ki je pod vplivom Mejača iz Komende dezertirala.

- Dne 11. januarja 1943 se je začela nemška mobilizacija na Gorenjskem, in sicer letnikov 1923 in 1924.

- Po nemških podatkih se je od 1. do 18. januarja 1943 priključilo partizanom na Gorenjskem 196 mobilizirancev, največ na območju Kamnika, v Davči, Potoku in Martinj Vrhu.

- Dne 25. januarja 1943 so Nemci zaradi odhoda sina Jožeta v partizane kot prvo selili družino Markelj iz Železnikov v Nemčijo.

- Vpoklici v nemško vojsko so si sledili po naslednjem vrstnem redu: najprej letnika 1923 in 1924, nato 1925, za njimi 1920, 1921, 1919, 1922, sledijo 1916, 1917, 1918, 1914 in kot zadnji julija 1943 letnik 1926. Skupaj so Nemci vpoklicali 11 letnikov gorenjskih fantov. Po končani vojni je komisija za ugotavljanje vojnih zločinov zbrala podatke za 4200 vpoklicanih., zgodovinar Dežman pa navaja podatke za celo 5000 vpoklicanih.

- Od marca do maja 1943 je bil velik priliv nemških mobilizirancev v partizane.

- V marcu izselijo Nemci precej gorenjskih družin zaradi odhoda njihovih sinov v partizane.

- Dne 19. februarja pride do prvih pobegov mobiliziranih fantov iz nemške vojske in njihovega odhoda v partizane.

- Jeseni 1943 Nemci prekinajo mobilizacijo, vpokličejo samo še posameznike, ki so v svojem rednem roku iz katerega koli razloga izostali.

- Lepo število naših fantov, ki so pisali domov ali dekletom, da želijo dezertirati iz nemške vojske in zato potrebujejo civilno obleko, je končalo pod nemškimi strelji. Na poštah so namreč cenzurirali njihova pisma in tako odkrivali potencialne dezertarje. Zato so nemške vojaške oblasti izdale ukrep, da noben slovenski fant, nemški vojak, ne sme na dopust preko Drave.

- Spomladi 1944 je Janez Brodar, eden vodilnih članov predvojne SLS, odprl pisarno v Celovcu. Tu so pod njegovim vodstvom "lovili" gorenjske fante, dezertarje iz nemške vojske, ter jih pridobivali za vstop v gorenjsko domobranstvo. Po približnih ocenah je uspelo Brodarju na ta način "rekrutirati" okrog 300 fantov. V celotnem besedilu tega sestavka so v grobem opisani dogodki okrog nemške in partizanske mobilizacije le za prve tri mesece, t. j. januar, februar in marec 1943. Potrebno pa je obdelati še vsaj mesece april, maj, junij, in julij 1943, saj je v prvem polletju 1943 prišlo v partizane okrog 9000 novih borcev, toliko, da je v juniju 1943 nastalo 9 bataljonov Gorenjskega odreda, 12. junija pa je bila formirana Gorenjska brigada, pozneje imenovana Prešernova brigada.